

AMIKOR KICSI VOLTAM

Amikor kicsi voltam, gyűjtöttem képeslapokat, bélyegeket, matricákat és szalvétákat. A szalvéták gyűjtésének ötletét nagymama adta, elővarázsolva valahonnan a saját gyermekkorában összeállított kis kollekciót. Lenyűgözve szemléltem a sokrétegű csodákat, melyek mintha nem is papírból, hanem fátyolból lettek volna, puhák és bársonyosak, legfelső rétegüket mesterien megrajzolt minta díszítette: olykor virágok, máskor ismert vagy ismeretlen mesék figurái, néha pedig megnevezhetetlen, izgalmas, színpompás alakzatok. Nehéz is volt attól fogva a hétköznapiakon használt szalvétát ezekkel a csodákkal azonos néven emlegetni! Úgy tűnt – s feltehetően így is volt –, a szocialista ipar termékeként sorozatban gyártott fehér papírdarabok, melyek gyenge minőségű anyaguknál fogva még a rendeltetésüket sem töltötték be maradéktalanul (az ember száján vagy az asztalon maradó szaftok és más folyadékok felszívására alig, inkább szétkenésükre voltak csak alkalmasak), egy előző, eltörölni kívánt kor szépségeinek megcsúfolására születtek.

Hamar kiderült, nemcsak nagymama, de anyám is hódolt lánykorában a szalvétagyűjtés szenvedélyének, így csekély számmal induló gyűjteményem egy váratlan ajándéknak köszönhetően újabb értékes és egyedi példányokkal gazdagodott. A szalvéták egy csinos kartondobozkába költöztek, én pedig azon voltam, hogy számukat tovább gyarapítsam. Eleinte ez nehezen ment, tekintve, hogy Sári kuzinnal, mint mindenben, a szalvétákon is osztoznom kellett. A nagymama gyűjteményének megfélelését igencsak sérelmeztem, hiába győzködött minden felnőtt, hogy Sári is ugyanúgy unokája nagymamának, mint én, illik tehát a nagymama birtokában lévő javakból őt is egyenlőképpen részesíteni. Szerencsémre Sári a legtöbb esetben beérte a szalvéták második rétegével, amelyen bár a legfelső rétegnél jóval halványabban, de mégiscsak látszott ugyanaz a minta. Az anyámtól örökölt darabokkal valamivel könnyebb volt a helyzet, lévén, hogy a saját anyám tekintetében, aki Sárinak nem édes-, csupán keresztanyja volt, elvitathatatlan előjogokat élveztem. Miután az igazságosnak feltüntetett osztozkodás megtörtént, nekivághattunk megkörmölyezni osztálytársainkat. Csak a lányokat, persze, hiszen a fiúk egyáltalán nem foglalkoztak olyan dolgokkal, mint szalvétagyűjtés.

Matricákat vagy helyi boltokból vagy *magyarból* lehetett beszerezni. A helyieknek elsősorban addig tudtam örülni, amíg meg nem láttam a külföldieket. A szovjet matricákat ugyanis előbb vízbe kellett mártani, majd az így benedvesedett és a vastagabb papírról leválni képes, hártavékonyaságú réteget kellett lehúzni róluk és a megfelelő helyre illeszteni. Mondanom sem kell, a hártavékonyaságú réteg lehúzása és megfelelő helyre illesztése vesződéses feladat volt. Mindjárt az akció első pillanatában előfordult, hogy elszakadt, s a virágnak a szirma, a kis figurának a keze, lába, rosszabb esetben a feje visszamaradt a papíron. Ha pedig a lehúzás hibátlanul sikerült is, a leragasztás sokszor hagyott maga után kívánnivalót: menet közben a vékony hártya begyűrődött, az egyengetés, simítgatás során aztán újra fennállt a sérülés veszélye.

Érthető módon madarat lehetett velem fogatni, amikor első magyarországi matricámat kézhez kaptam. Következésképpen *levonónak* hívtuk ezeket, megkülönböztetendő a szovjet gyártmányú *matricától*, és szigorúan elkerülve a Beregszászban gyakran használt, orosz hangzású szót, a *vinyettát*. A levonókat nem kellett vízbe áztatni, mindössze a szélüknel kellett rajtuk „fogást találni”, hosszú köröm vagy tű segítségével, utána már szépen vált le a mintás, ragacsos papír a különleges bevonatú alsó rétegtől. Az elhelyezés sem okozott általában gondot, volt a levonónak tartása, ami a begyűrődéstől megmentette. Így kapott a gyerekszobám hosszanti falát betöltő unalmas, barna szekrény sor remek mintázatot: Hóféhérekével és a hét törpével kezdve, Vukon át, a Ho-ho-ho horgászig szinte minden általam ismert mesealak bekerült a gyűjteménybe.

Külföldről levelet vagy képeslapot kapni két okból is fontos volt. Egyrészt, mert maga a levél vagy képeslap is érdekességszámba ment, másrészt, mert le lehetett róla oldani a bélyeget. A franciaországi és svájci nagybácsikától kapott bélyegek vezették a listát, de megbecsültem a magyarországi és csehszlovákiai küldeményeket is. A leoldás műveletét nagyapával végeztem: óvatosan meleg vízbe lógattuk a boríték bélyeges csücskét, s amint a ragasztó engedett, tompa végű késsel segítettük a leválást. Előfordult, hogy a ragasztó nem akart engedni, olyankor nagyapa óvatosan körbevágta a bélyeges részt, s a papírral együtt tettük az albumba. Képeslapnál nehezebb volt a helyzet, azt mégsem illett megcsönkítani, így élesebb késsel vagy manikűr-ollóval kaparásztuk hosszasan, ügyelve, hogy se a lapban, se a kezünkben ne tegyünk kárt – vagy legalábbis ne nagyot.

Mígnem egyszer kiderült: Beregszászban is árulnak bélyeget, méghozzá egészen komoly és tetszetős példányokat. Apámmal jártunk a Vérke-parti

boltba, amelyhez az Arany Páva étteremmel szemközt levezető lépcsőn jutottunk. Néha csak egy-egy darabot, máskor egész sorozatokat szereztünk be, korántsem régi és drága bélyegekből, inkább az akkoriban gyártott, szovjet történelmi alakokat, virágokat, baráti szocialista országok városait ábrázoló példányokból. Időnként az osztályba is bevittem a kicsi albumokat, mert ez esetben is többen voltunk, akik gyűjtöttük, és lehetett cseréberélni. A szalvétával és a matricával ellentétben a bélyeg a fiúkat érdekelte, egyiket-másikat egészen lázba hozta, és számomra roppant kedvezőnek tűnő ajánlatokkal éltek. Otthon sokszor be kellett látnom, nem jártam éppen jól a cserével, mert értéktelenebb darabot kaptam értékesebb helyett – de érdekelt is engem a pénzbeli érték, amikor a lényeg maga a csere volt, különösen, ha egy *bizonyos* fiúval köttetett az ügylet.

A képeslapgyűjtésben megint csak Sárival közösködtünk, lévén, hogy nagymama mindkettőnket megajándékozott egy méretes albummal. A barna fedelű, dombornyomott aranyszínű alakkal díszített albumot nyilvánvalóan fényképek számára gyártották, de emiatt senkinek nem jutott eszébe aggódni – fényképeknek voltak egyszerűbb albumok odahaza. A halványlila kartonlapokba előre belevágták a fényképek sarkainak beillesztéséhez szükséges réseket, mégpedig több méretben. Így is megesett, hogy egy képeslap a legnagyobb és egymástól legtávolabb eső résekbe sem fért be: ekkor egyszerűen kihagytuk egy vagy két sarkát, kissé instabillá téve a rögzítést, ellenben megkönnyítve az albumból való gyors kiemelést, ha épp a képeslap belsejét vagy hátoldalát kívántuk tanulmányozni.

A hátoldalon egyéb, mint szöveg, nemigen állt: megszólítás, jókívánság, aláírás. Ritkább esetben címzés, ha a lapot boríték nélkül adták fel. Fontossági sorrendben leghátra a szovjet lapokat soroltuk, az album hátuljába. Egyszerű rajzokkal vagy fényképpel díszített lapok voltak, a karácsonyra szólók „Sz nővim gódom!” (Boldog új évet!) felirattal, fenyőággal, gyertyával, esetleg télapóval. (Soha nem ábrázoltak Jézust, Szent Családot, és nem említették a karácsony szót.) A magyarból kapott lapok valamivel előkelőbb helyre kerültek, ezek közt már akadt érdekesebb, kinyitható, esetleg dombornyomott mintázatú. Az igazi csodát azonban a Mancsi dédmama testvéreitől kapott francia és svájci lapok jelentették. Mancsi mama öccse fiatalon költözött Párizsba, ott nősült meg, és született két lánya, a bátyja Bázelen telepedett le és alapított családot.

Nagyon boldogok voltunk, amikor valaki a családban képeslapot kapott, mert az előbb-utóbb úgyis bekerült a mi albumunkba. A legtöbbet Mancsi mama kapta, nemcsak a születésnapjára vagy karácsonyra, de sokszor min-

den különösebb ok nélkül is írt az öccse, érdeklődött a hogylétéről, vagy elmesélte, mekkora vihar tombolt a környékükön. (Később gyanakodtunk, talán virágnyelven próbált valamilyen politikai eseményre utalni, de hitelt érdemlő adatot nem találtunk egyetlen esetben sem.) A képeslapokat igazságosan elosztottuk Sárival, mindenki kapott húsvétit, karácsonyit, virágost és tájképet is. Fontos volt, hogy ugyanannyi jusson az ezüst- vagy aranyporral díszítettből, a kövekkel kirakottból, a kinyithatóból, a zenélőből és a térhatásúból. A karácsonyi lapok közül az egyik kedvencem volt, amelyiknek kis korongot illesztettek az oldalába, és annak forgatásával minden nap a megfelelő dátumot mutatta. A tájképek közül legjobban az tetszett, ahol az Eiffel-torony van csillámporral megszórva és öt piros kővel körberakva. Büszkén nyugtáztuk, amikor nekünk is érkezett névre szóló küldemény: Mademoiselle Sára és Mademoiselle Gabriella voltak a címzettek. Az aláírás, mint mindenkinek a családban, nem Józsi volt, nem is Józsi bácsi, hanem *Joseph Réta*y. A külföldön töltött hosszú évek megtették hatásukat.

Nagyapa bátyja, aki papnak került Kassára, ugyancsak hűséges képeslapküldő volt. Habár az ő küldeményei esztétikai besorolásuk alapján a magyarországiaknál aligha kerültek feljebb, öröm volt látni a kissé gubancos betűket: feladóként *František* Horváth szerepelt, de aláírásként mindig Feri vagy Feri bátya. Legritkábbnak az amerikai képeslap számított, egyenesen a mi utcánkból kivándorolt Braun Magdától. Nagymamának írt szállás betűkkel hosszú üdvözlőszöveget és köszöntő formulákat.

Legtovább a képeslapgyűjtő szokásom tartott. Tán még tart ma is: az elvéve postán kapott, kézzel írt lapokat külön dobozokba gyűjtjük a családban. Gyermekeim dobozai el-eltűnedeznek a kamaszok szobájában szinte kötelező, a „rend” szóval nem illehető állapotok közepette, ám a magamét becsben tartom, a komód legfelső fiókjában.

Amikor 2008-ban nagyszüleim végleg búcsút intettek nekünk, és otthonukban hátrahagyott holmijuk sorsáról kellett döntenünk, különleges küldeményre bukkantunk. Ismeretlen kézírás, franciául. Mivel a családban egyedül én bírom ezt a csodálatos, de nehéz nyelvet, megkaptam a képeslapot megfejtésre: ki küldhette, és mi okból. Nem okozott nagy fejtörést: Joseph Réta y idősebb lánya tájékoztatott édesapja elhunytáról, 1991-ben. A hírre, mégoly késve is, illett reagálnunk. Megfogalmaztam hát a megfelelőnek gondolt, udvarias, mégis családi környezetbe illő szöveggel őszinte részvétünket, egyben tudattam Martine nénivel unokatestvérének, azaz nagymamának a halálát. Martine néni az általa sosem látott magyar rokonok felbukkanása s ráadásaként az általuk egész tűrhetően használt francia

nyelv feletti örömeiben postafordultával válaszolt, nem csupán képeslappal, de francia különlegességeket rejtő csomaggal. A csomagok azóta is vándorolnak, beregi szőttes vagy diós beigli utazik karácsonykor Normandia felé, cserébe almaborból készült zselé és normandiai útikönyv érkezik. Előbbi hamar elfogy, utóbbi a polcra kerül, és várja, hogy hasznát vegyük valamikor, lehetőleg még Martine néni vendégszeretetét élvezve.

KULTÚRA

- Apuka, hagyja má' abba ezt a rohadt szavalást!
- *Húzd, ki tudja, meddig húzhatod,*
- édesanya, miért vagy dühös, ha a nagypapa szaval?
- Ne kérdezősködjél, Imike, csak tegyed a dógod!
- *Mikor lesz a nyútt vonóbul bot,*
- édesanya, most én is dolgozom, mint a felnőttek?
- Hát, valahogy úgy. Osztán fizetséget éppen nem fogol érte kapni, aztat ne gondoljad.
- de édesapa a gyárban kap fizetséget
- Még az a szerencse, fiam, különben megnézhetnénk, miből élünk.
- a nagypapa nem kap fizetséget, mert már nem dolgozik?
- *Szív és pohár tele búval, borral,...*
- Azelőtt se sokat kapott. Nem végzett rendes munkát. Tudod, gyenge szegénynek az agya.
- nagyon sok mesét meg éneket tud, mindig ő mesélt nekem, amikor te meg édesapa munkába mentetek
- Hja, persze, mesélni azt nagyon tud. Közbe' meg issza a bort feszt.
- amikor rám vigyázott, nem ivott bort egy cseppet se
- *Húzd rá, cigány, ne gondold a gonddal.*
- Apuka, ne szavaljon már, az istenit! Ügyeljen inkább a kapával, mer' még a végin belevágja a saját lábába!
- ne féljél, édesanya, a nagypapa kemény legény, elmesélte sokszor, ahogy megsérült régen a nagy háborúban, hiszen te is hallottad
- Hallottam, hallottam. Csakhogy annak a fele se igaz. Annyi sérülésbe nyóc ember is belehalna. Nagypád valahunn az interneten olvasta ki.
- *És keményen, mint a jég verése,*

– Na, ez hiányzik még, hogy a jégverést emlegesse! Nem elég, hogy tavaly elverte a jég az egész veteményest?

– akkor még hóembert is építettem Szlávikkal, emlékszel, édesanya, ösz-szegyúrtuk a jeget, és futotta egy kicsi hóemberre

– Nektek is a szamárságon jár az eszetek, ahelyett, hogy segítenétek a szüleiteknek.

– de hát segítettünk, iskolába se engedtetek aznap, hogy az összes ve-téssel időben végezzünk

– *Odalett az emberek vetése.*

– Az isten verje meg ezt a vénembert! Ne mondja, hogy odalett a vetés! Hát muszáj az ördögöt a falra festeni?! Nem elég, hogy mindig jön valami istencsapása?! Ha nem jégeső, akkor árvíz, ha nem árvíz, akkor aszály, ha nem aszály, akkor...

– *Tanulj dalt a zengő zivatartól,*

– A kapára figyeljen, apuka!!!

– édesapa azt mondta, idén jó termés lesz, feltalálták a hogyishívjákot, a spermakultúrás kertet, ahol

– Mit beszélsz, te? Miféle spermakultúrás kert?

– ahol minden növény szabadon nőhet, még a gyomok is, mert akkor szépen kialakul az egyensúly, és nem tudnak elszaporodni a kártevők és

– Na hiszen, még tömjé apád is a fejedet. Nem elég ez a vénember a sok marhasággal. Szegény nagyanyád, mennyit túrt neki, nyugodjon békébe!

– *Fákat tép ki és hajókat tördel,*

– nagymama szerette a nagypapát, egyszer megkérdeztem, kit szeret leg-jobbban a világon, és azt mondta, a nagypapát, te is édesapát szereted leg-jobbban a világon?

– Őtet, fiam, ki mást. Meg tégedet. A baj csak az, hogy apád nem éppen minket szeret a legjobban. Látod, sose nincsen itthol. A gyárba' ül mostan is. Osztán munka után meg megyen koccintani a kollegákkal, mer' mindig van valakinek nevenapja meg születésnapja, meg gyerek születik...

– *Háború van most a nagy világban,*

– Szlávikék azért költöztek a szomszédunkba, mert náluk háború van?

– Aszongyák. Meg itten jobban tudnak élni. Jobban keres az apukája a gyárba'. Jobb a termőföld is. Osztán a spermakultúrás micsodát még nem is mondták.

– a tanítónéni se hitte el, azt mondta, permetezés nélkül nem lehet szép a termés

– Igaza is van Rozi néninek. Még hogy szabadon nőni a gyomoknak, ki hallott már ilyet!

– Én.

– Apuka? Mér' nem a kapára ügyel? Nem elég mély az a lyuk a krump-
linak.

– Én hallottam. Sőt, olvastam az interneten. Nem a sérülésekrül szok-
kok olvasni. Azok vótak, ahogy vótak. Hanem a permakultúráról. Jól mon-
dod, kisonokám, ez lesz az igazi csoda! Apád nem a kollegákkal koccingat
munka után. Kertészeti tanfolyamra jár. Többre akarja vinni, mint amire
nekem sikerült. És azt akarja, hogy te még őnála is többre vigyed. Gyere,
mesélek még valamit, csak kérd meg édesanyádat, menjen vissza a házba,
oszt készítse a vacsoránkat. Lesz saláta is, a zsenge spenótból, amit magad
szedtél délután.